

İLMİN VE ALİMLERİN ÖNEMİ*

*Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve ber-
ekâtühû!..*

Sevgili Ak-Radyo dinleyenleri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize
olsun...

a. Yaratılışımızın Gâyesi

Yaradanımız, yeri göğü yaratan, bizi türlü ni-
metlerine mazhar eden Allah-u Teâlâ Hazretle-
ri, Kur'an-ı Kerim'inde:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

(الذاريات: ٦٥)

(*Ve mâ halaktü'l-cinne ve'l-inse illâ li-ya'budûn.*)
buyurmuş. Bunun mânâsı da: “Ben Azîmü'ş-şân
Allah-u Teâlâ, cinleri ve insanları başka bir şey
için yaratmadım; ancak ve sadece bana ibadet
etsinler diye yarattım.” (Zâriyat, 51/56)

Tebâreke Sûresi'nin başında bir başka ayet-i ke-
rime var. O da hayatın gâyesini, Allah'ın bizleri
niçin yarattığını gösteren bir ifade ihtiva edi-
yor. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

(الملك: ٢)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle
çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

(*Ellezî haleka'l-mevte ve'l-hayâte li-yeblüve-küm eyyüküm ahsenü amelâ*) “Allah-u Teâlâ Hazretleri bizleri, hangimiz daha güzel işler yapacak, ömrünü a'mâl-i sâliha ile değerlendiren güzel geçirecek, bunu imtihan etmek, görmek ve denemek için ölümü ve hayatı yarattı. İnsanları yeryüzüne gönderdi, insanları yeryüzüne çıkardı.” (Mülk, 67/2) mânâsına geliyor bu ayet-i kerimeler.

Birinci ayet-i kerimedeki cin sözü, insanların gözünden gizli olan, gözle görülemeyen varlıklar; ins sözü de, insanlar mânâsına geliyor. Biz insanlara ve bizim göremediğimiz cin denilen diğer çeşitli görünmez varlıkları, Allah-u Teâlâ Hazretleri sadece kendisine ibadet etmeleri için yaratmış.

İbadet deyince, bizim hatırımıza hemen namaz geliyor, Ramazan orucu geliyor, hacetmek geliyor... Halbuki bu ayet-i kerimede de, “Yaratılışın gâyesi ancak ibadettir.” diye bildiriliyor. Biz hep namazla, oruçla, ibadet diye düşündüğümüz zaman ilk hatırımıza gelen şeylerle mi meşgul olacağız?.. Hayır! İbadetin mânâsı bizim Türkçe’de düşündüğümüzden, hemen aklımıza ilk gelen şekillerden çok daha geniş.

İbadet; Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne güzel kulluk yaparak yaşamak demektir. Hayatın her anı Allah’a itaatle geçiyorsa, ibadettir. Allah’a bağlı olarak, Allah’ı hatırlayarak, Allah’ın rızasını kazanmak yolunda hareket ederek geçiyorsa; bu ibadettir.

Eğer Allah'a itaat etmeden, asi olarak, sözünü dinlemeden geçiyorsa; bu da ibadet etmemektir.

O bakımdan ibadeti, "Allah'ı bilerek, Allah'ı severek, Allah'ın rızasını düşünerek yaptığımız her hareket" olarak tarif edebiliriz. O halde insanın yemesi, içmesi, hatta uyuması, uyanması, dükkânında çalışması, niyetine göre ibadet sevabı kazanmasına sebep olabilir.

Demek ki, biz yeryüzüne Allah'a itaat etmek ve bu imtihan olan hayatımızı Allah'ın rızasına uygun geçirmek üzere denenmek için indirilmiş varlıklarız.

Tabii ibadeti güzel yapmak, hayatı Allah'ın rızasına uygun geçirmek için de, hemen görülüyor ki bilgi lâzım! İnsan acaba ne yaparsa Allah'ın rızasına uygun olur, ne yaparsa Allah'ın rızasına aykırı olur?.. Nasıl hareket ederse Allah sever, nasıl hareket ederse Allah'ın gazabına uğrayabilir?.. Bunları bilmesi lâzım!

O halde hemen karşımıza ilim meselesi çıkıyor. Arapça'sı ilim, Türkçe'si bilgi... Bilmek meselesi karşımıza çıkıyor.

b. İlim İslâm'ın Hayatıdır

Peygamber SAS Efendimiz'in çok sevdiğim ve zihnimde çok derin iz bırakmış olan bir hadis-i şerifini size nakletmek istiyorum, sevgili dinleyenlerim!

Peygamber Efendimiz, bir hadis-i şeriflerinde buyurmuşlar ki:¹

الْعِلْمُ حَيَاةُ الْإِسْلَامِ وَعِمَادُ الْإِيمَانِ

(أبو الشيخ عن ابن عباس)

(*El-ilmü hayâtü'l-islâm, ve imâdü'l-îmân.*) Çok hoşuma gidiyor bu ifadeler:

(*El-ilmü*) “İlim, bilgi, bilmek, öğrenmek, (*hayâtü'l-islâm*) İslâm’ın hayatıdır, canıdır.” Yâni ilim varsa, İslâm canlıdır; ilim yoksa, İslâm canını kaybetmiştir, ölüdür, yoktur. (*Ve imâdü'l-îmân*) “İlim aynı zamanda, imanın da direğidir.”

Demek ki, ilim olduğu zaman iyi müslüman olmak mümkün olabilir, ilim olduğu zaman doğru bir inanca sahip olunabilir. İlim olmadığı zaman, insanın müslümanlığı ölmüş demektir. Çünkü, neyi nasıl yapacağını bilmediği için, İslâmiyet bahis konusu olamaz. İmanı da, ilim olmadan hatalara sürüklenebilir, bâtil inançlara, yanlış inançlara insanlar saplanabilir.

Sizler de, biz de, hayatta her zaman görüyoruz; gerçekten ilim olmayan bölgelerde, cahillerin olduğu yerlerde ve tahsilsiz, görgüsüz insanların arasında iman konusunda da bâtil inançların, hurafelerin yayıldığını görüyoruz.

Tabii, Kur’an-ı Kerim’de yine çok kesin olarak bildirilmiş bir husus var: Allah-u Teâlâ Hazretleri Erhamü’r-râhimîn’dir, yâni çok merhamet-

¹ Kenzü’l-Ummâl, c.X, s.324, no:28944; Câmiü’l-Ehâdîs, c.XIV, s.361, no:14492; RE. 223/20.

lidir, merhametlilerin en merhametlisidir. Kul hatasını anladığı zaman, tevbe ve istiğfar eylediği zaman, Allah kulu affeder. Fakat bir şeyi affetmeyeceğini Kur'an-ı Kerim'de kesin olarak bildiriyor: İnanç bozursa, şirk varsa, müşriklik varsa, kâfirlik varsa; o zaman Allah-u Teâlâ Hazretleri o insanı affetmiyor.

O halde en çok dikkat etmemiz gereken husus, inancımızın şirkten, küfürden, yâni müşriklikten, kâfirlikten uzak olması, pâk olması, temiz olması, sağlam olması...

O halde, ilim İslâm'ın hayatıdır, canıdır ve imanın da direğidir. İslâm'ın canlanması için ilme sarılmamız gerekiyor. İmanın sağlam olması için, ayakta kalması için, ilme sarılmamız gerekiyor.

c. İlimin Kıymeti

İlim hakkında Peygamber SAS Efendimiz'in bize rivayet edilen pek çok hadis-i şerifleri var. Bunlardan bir kısmını size nakletmek istiyorum bu vesileyle...

Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:²

² Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.68, no:4913; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Dârimî, *Sünen*, c.I, s.112, no:350; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.LVIII, s.304; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.402, no:3888; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.II, s.209; Mutraf ibn-i Abdullah ibn-i Şuhayr RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.402, no:3887; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.1305; Ma'bed el-Cühenî Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.325, no:28945; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.746, no:1755; RE. 223/5; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.362, no:14495.

الْعِلْمُ خَيْرٌ مِنَ الْعَمَلِ

(ابو الشيخ عن عبادة)

(*El-ilmü hayrun mine'l-amel*) “İlim iş yapmaktan, ibadet etmekten, amel eylemekten daha hayırlıdır.”

Başka bir ifadede:³

الْعِلْمُ أَفْضَلُ مِنَ الْعِبَادَةِ

(الخطيب عن ابن عباس)

(*El-ilmü efdalü mine'l-ibâdeti*) “İlim ibadetten daha üstündür.”

İlim öğrenmek hem ibadettir, ibadetlerin en sevaplısıdır; hem de doğrudan doğruya ibadetin kendisinden daha üstündür. Çünkü her şey ilme dayanıyor.

İlim hakkında yine Peygamber SAS buyurmuş ki:⁴

الْعِلْمُ مِيرَاثِي وَمِيرَاثُ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي

(أبو نعيم عن أم هاني)

³ Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.38, no:10969; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.249, no:1292; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IV, s.436, no:2338; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, 455; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.88, no:34405; Amr ibn-i Kays RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.229, no:28657; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.746; no:1755; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.359, no:14488; RE. 223/6

⁴ Ebû Nuaym, *Müsned-i Ebî Hanîfe*, c.I, s.57; Ümm-ü Hânî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.232, no:28668; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.365, no:14502; RE. 223/11.

El-ilmü mîrâsî, ve mîrâsü'l-enbiyâi kablî) “İlim benim mirasımdır ve benden önceki peygamberlerin mirasıdır.”

Kim ilim öğrenirse, Peygamber Efendimiz'in sahip olduğu hazinelere, zenginliklere sahip oluyor demektir. Peygamber Efendimiz'den önce, insanların doğru yolu görmeleri için, Allah tarafından her beldeye gönderilmiş, sayısını bilemediğimiz kadar çok peygamberler, mürseller var... Onların varisi olmuş olur. Bu da alim için çok büyük bir şeref...

O halde, Peygamber Efendimiz'in ve diğer bütün peygamberlerin mirası olarak ilme sınımsız sarılmak gerekiyor. İbadetten önce ve ibadetin, kulluğun, hayatın güzel tanzim edilmesi için, ilme sarılmamız gerekiyor.

Bir başka hadis-i şerifte Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki⁵

⁵ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.69, no:4195; Ebü'd-Derdâ ve Enes ibn- i Mâlik RA'dan.

Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.122, no:152; Cürcânî, *Târih-i Cürcân*, c.I, S. 311, no:539; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.122, no:153; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzan*, c.V, s.342, no:1131; Ebû Hüreyre RA'dan

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.160, no:4659; Hasan-ı Basrî Rh.A'ten.

İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.993; İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, c.VI, s.37, no:7816; Yefûdân ibn-i Yefzeydeveyh el-Herevî RA'dan.

Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXXI, s.148; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LXIII, s.388; Vehb ibn-i Münebbih Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.231, no:28663 ve s.254, no:28732, 28790; RE. 223/9.

الْعِلْمُ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ

(أبو نعيم، والديلمي عن أنس)

(*El-ilmü halîlü'l-mü'mini*) “İlim mü'minin halîlidir.”

Halîl, çok samîmî dost demek. Sırdaş, birbirinin sırrına âşinâ olan, birbirini çok seven, çok samîmî insanlara halîl derler.

İlim mü'minin halîlidir; yâni onun sırdaşı, onunla haşır neşir olan, onunla çok samîmî olan, çok yakın arkadaşı demektir. Bu da çok güzel bir vasıf...

Bu bakımdan, ilmi bilen bir kimsenin, ilmi öğrenmek isteyen bir kimseye mutlaka vermesi lâzım! Bir talebe bir hocadan bir şey öğrenmek istediği zaman, memnuniyetle ilmini ona öğretmesi lâzım!

Bizim alimlerimizden bu konuda rivayet edilenler, çok ibret vericidir. Meselâ geçtiğimiz otuz-kırk yıl önce, İslâmî ilimleri öğreten insanların azaldığı zamanlarda yaşayan bazı alimleri hatırlıyorum. Kendisinden ders görmüş meşhur kimseler de var... Bu şahıslar sabah akşam cami köşesinde veyahut buldukları herhangi bir mekânda, istekli talebelere İslâm'ı zevkle, hevesle, aşk ile, yorulmadan öğretmişler.

Hatta anlatmışlardı, Hüsrev Hoca⁶ denilen bir alim var...

Tabii, insan sabahtan akşama kadar çalıştıktan sonra evine yorgun argın döner, biraz da istirahat etmek isteyebilir. Bazı kızlar ona gelmişler:

“—Hocam, biz camiye gelemi-yoruz, çalışmalarımız var. Acaba biz de geceleyin veya sabahleyin şu vakitte grup halinde gelsek, ders verebilir misiniz?..”

Onların en müsait olmayan zamandaki isteklerini dahi, o alim reddetmemiş ve onlara ilim öğretmiş. Hakîkaten de çok kıymetli talebeler yetiştirdiğini ve başlı başına bir ilmî hareket meydana getirdiğini, onu tanıyan kimselerden öğreniyoruz.

⁶ Muhammed Hüsrev Aydınlar (1884-1953): 1884 yılında bugünkü Makedonya'nın Struga iline bağlı Labuništa köyünde doğdu. Aslen Arnavuttur. Babası Numan Efendi dini tahsil için onu köy hocalarına teslim etti. Daha sonra Ohri'de ve Tiran'da bir buçuk yıl kadar ders okudu. 1910 yılında İstanbul'a gelerek Karagümruk'teki Üçbaş Medresesi'ne yerleşti. Burada Kastamonulu Ahmed Efendi, Tavaslı Hasan Efendi, İzmirli İsmail Hakkı ve Rebiî Molla gibi hocalardan dersler gördü. Ardından Süleymaniye Medresesi'ne kaydoldu. 1919 yılında bu medresenin tefsir ve hadis şubesinden mezun oldu. Ardından Ruus imtihanını kazanarak hem dersiamlığa, hem de ibtidâî hâriç medreseleri Arapça hocalığına tayin edildi.

Hüsrev Hoca, medreselerin kapatılmasından sonra Fatih Camii'nde minber arkasında derslerine devam etti. Ancak yapılan baskılar üzerine 1936 yılında Medine'ye gitti. Fakat ailesinin sağlık durumu sebebiyle bir yıl sonra İstanbul'a döndü. Bütün yıldırma ve baskılara rağmen ders vermeyi sürdürdü. İstanbul İmam-Hatip Okulu açılınca, iki yıl kadar burada meslek dersleri okuttu. Sağlık durumunun ağırlaşması üzerine istemeyerek derslere ara verdi. 23 Nisan 1953'de İstanbul'da dar-ı bekâyâ irtihal eyledi. Kabri Edirnekapı Sakızağacı Kabristanı'ndadır.

Allah bu alimlerin sayısını arttırsın... Ahirete göçmüş olanların da kabirlerine nurlar indirsin, ruhlarını şâd eylesin... Makamlarını a'lâ eylesin...

İlmin tabii çok büyük sevabı var, fevkalâde büyük ecir kazanmaya vesiledir. Peygamber SAS buyuruyor ki:⁷

الْعَالِمُ وَالْعِلْمُ وَالْعَمَلُ فِي الْجَنَّةِ

(أبو نعيم عن أبي هريرة)

(*El-âlimü ve'l-ilmü ve'l-amelü fi'l-cenneh*)

“Bilen adam da cennettedir, ilmin kendisi de cennete sokulacaktır, ilimle yapılan ibadet de cennete girecektir.”

Başka bir hadis-i şerifte:⁸

⁷ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.70, no:4198; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.380, no:29110 ve s.234, no:28674; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XIV, s.341, no:14432; RE. 221/11.

⁸ Dârimî, *Sünen*, c.I, s.107, no:327; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.284, no:26121; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.213; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.263, no:2218; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.188, no:279; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.192, no:543; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.136, 137; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.I, s.115, no:264; Cürcânî, *Târih-i Cürcân*, c.I, s.386, no:640; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.III, s.132, 145, 146; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.73, no:4205; Ebü'd-Derdâ RA'dan.

İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.83, no:228; Taberânî, *Mu'cemü'l-Ke-bîr*, c.VIII, s.220, no:7875; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.II, s.212, no:645; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.V, s.165; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.XXXVII, s.211; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.63, no:1150; İbn-i Tolun, *el-Ehâdisü'l-Mieh*, c.I, s.12, no:2; Ebû Ümâme el-Bâhilî RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.I, s.328, no:493; *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.234, no:28672; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.326, no:2846; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XIV, s.341, no:14433; RE. 221/8.

الْعَالِمُ وَالْمُتَعَلِّمُ شَرِيكَانِ فِي الْخَيْرِ

(در.ش. حل. عن أبي الدرداء؛ ه. طب. خط. عد.كر. عن أبي أمامة)

(*El-àlimü ve'l-müteallimü şerîkâni fi'l-hayr*)
“İlmi öğreten ve ilmi öğrenen sevapta ortak-
tır, ikisi de aynı miktarda sevap alır.” Birisi ilim
verdiği için sevap alır.

Ötekisi de ilim öğrenmesinden dolayı Allah ta-
rafından sevap alır.

İlim insanı cennete götürür. İlim yolu cennet
yoludur. İlim yoluna giren insan, cennet yolunu
tutturmuş bir kimse olur.

d. Alimler Peygamberlerin Varisleridir

Alimler hakkında da çok hadis-i şerifler var:⁹

الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ

(د.ت.ه. حم. در. حب. هب.كر. عن أبي الدرداء؛ والديلمى عن البراء)

⁹ Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.341, no:3641; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.48,
no:2682;

İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.81, no:223; Ahmed ibn-i Hanbel,
Müsned, c.V, s.196, no:21763; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.110, no:342;
İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.289, no:88; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*,
c.II, s.262, no:1696, 1697, 1699; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*,
c.II, s.224, no:1231; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.103, no:975;
Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.VIII, s.337, no:3229; Cürcânî, *Târih-i*
Cürcân, c.I, s.203, no:297; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXV,
s.247 ve c.L, s.44-50, Ebü'd- Derdâ RA'dan.

Cürcânî, *Târih-i Cürcân*, c.I, s.335, no:616; Abdullah ibn-i Mes'ud
RA'dan. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.75, no:4209; Berâ
ibn-i Âzib RA'dan. *Mecmaü'z-Zevâid*, c.I, s.335, no:523; *Kenzü'l-*
Ummâl, c.X, s.258, no:28746, 28823, 28858; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II,
s.736, no:1745; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.367, no:14509; RE.
222/17.

(*El-ulemâü vereseti'l-enbiyâ*) “Alimler peygamberlerin varisleridir.” Peygamberler arka-larında mal mülk bırakmazlar, bu mânevî ilimleri, ledünnî ilimleri bırakırlar. Allah’ın rızasını gösteren ahkâmı öğretirler. Alimler, onları bilen kimseler, böylece peygamberlerin varisleridir.

Yâni, peygamberlerin makamlarının, vazifelerinin devamı bunlardadır ve aynı hizmeti peygamberlerden sonra alimler götürürler.

Alimlerle ilgili başka bir ifade var:¹⁰

الْعُلَمَاءُ أُمَّنَاءُ الرَّسُولِ

(الدیلمی، وأبونعیم، والرافعی عن أنس)

(*El-ulemâü ümenâü'r-rusül*) “Alimler rasullerin emin kimseleridir.” buyrumuş. Bir başka hadis-i şerifte de:¹¹

الْعُلَمَاءُ أُمَّنَاءُ أُمَّتِي

(الدیلمی عن عثمان بن عفان)

¹⁰ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.75, no:4210; Ebû Nuaym, *Fazîletü'l-Âdilîn*, c.I, s.185, no:57; Enes ibn-i Mâlik ve Huzeyfe RA’dan.

İbn-i Ebî Hâtim, *İlel*, c.II, s.137, no:1906; Enes ibn-i Mâlik RA’dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.327, no:28952 ve s.371, no:29083; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.739, no:1748; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.366, no:14504; RE. 222/16.

¹¹ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.76, no:4211; Hz. Osman RA’dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.235, no:28676; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.741, no:1750; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.365, no:14503.

(*El-ulemâü ümenâü ümmetî*) “Alimler ümmetimin emin kişileridir.” buyrulmuş.

Buradaki eminden maksat, kendisine bir şeylerin verilip, emanet edildiği kimselerdir. Yâni, ümmetin emanet edildiği, peygamberlerin ümmetlerini emanet ettikleri kimseler demektir alimler... O halde onların makamının ne kadar üstün olduğu bu hadis-i şeriflerden görülüyor.

Bir başka hadis-i şerifte de:¹²

الْعُلَمَاءُ مَصَابِيحُ الْأَرْضِ

(أبو نعيم عن علي)

(*El-ulemâü mesâbîhu'l-ard*) “Alimler yeryüzünün ışıklarıdır, ışık tutan kandilleridir, karanlıkları aydınlatan nurlarıdır.” buyrulmuş.

O halde, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin rızasını kazanmak için, ömrümüzü Allah yolunda, Kur'an-ı Kerim yolunda, hadis-i şerif yolunda, dinimizin ahkâmı yolunda, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin sevgisini kazanma yolunda geçirmeğe gayret edeceğiz, amacımız bu olacak.

Çünkü dünyaya bir imtihan için gönderildiğimizi biliyoruz. Bu dâr-ı dünyâ, bir dâr-ı imtihandır. Bu imtihanı gördükten sonra, ahirette bu imtihanın sonuçlarını alacağız. Allah'ın sevdiği bir kul olarak yaşamış olan, Allah'ın sevdiği işleri yapmış olan, ahirette çok büyük mükâfâtlarla taltif olacak; sonsuz, ebedî, nimetlere nâil

¹² *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.235, no:28677; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.742, no:1751;

Câmiü'l-Ehâdîs, c.XIV, s.367, no:14508; RE. 222/15.

olacak, cennette büyük nimetler içinde sonsuz olarak kalacak. Kötü insanlar, Allah'ın rızasına uygun olmayan işleri yapanlar, zulmedenler, kâfir olanlar ve müşrikler de ebedî olarak cehennemde kalacaklar. Ettiklerinin cezası, sonsuz olarak ahirette devam edecek.

O halde, Allah'ın rızasına uygun hareket etmek amacımız olmalı!

Onun için, bizim büyüklerimiz, bize şöyle bir formül ile bu gerçeği bildirmişler:

إِلٰهِي أَنْتَ مَقْصُودِي وَرِضَاكَ مَطْلُوبِي

(*İlâhî ente maksûdî ve rıdâke matlûbî*) diyoruz. Bu cümlenin mânâsı:

(*İlâhî ente maksûdî*) “Yâ Rabbi, benim muradım, gâyem, arzum isteğim sensin! (*Ve rıdâke matlûbî*) Ben senin rızanı talep ediyorum, rızanı istiyorum; her işte rızanı arıyorum. Yâni rızan varsa, ben o işi yapacağım; razı değilsen, memnun olmayacaksan, o işi yapmayacağım. Gâyem budur.” demiş oluyoruz.

O halde, Allah'ın rızasına uygun yaşamak gayemiz. Bunu bu sözlerle de ifade etmiş oluyoruz. Fakat bunu sağlamak için aracımız, vasıtamız, kaynağımız ilim... Eğer ilmi bilirsek, bizim müslümanlığımız canlıdır ve Allah'ın rızasına uygun olanı, Allah'ın rızasına uygun olmayandan ayırmak mümkün olur. Güzel şeyleri yapmamız mümkün olur. Ömrümüzü sevaplı, başka insanlara faydalı, güzel şeylerle geçirmemiz mümkün olur.

İmanımız sağlam olur, hurafelerden, batıl inançlardan kendimizi rahatlıkla korumuş oluruz. Sağlam bir yolda, akıl ve mantık yolunda yürümüŝ, hem dünyamızı, hem ahiretimizi mâmur etmiş oluruz.

Onun için, din büyüklerimizden birisi diyor ki:

“—Dünyada izzet ve itibar isteyen, ilme sarılsın! Yâni, birisi dünyada bir mevkî, makam sahibi olmak istiyorsa, yükselmek istiyorsa; devlet kademelerinde veya insanların yanında yüksek bir mertebe kazanmak istiyorsa, ilim öğrensin! Dünyada yükselmek isteyen, izzet isteyen, ilim öğrensin! Ahirette yükselmek isteyen, ahiretin yüce makamlarını isteyen, o da ilim öğrensin!”

Demek ki, hem dünyanın hem ahiretin izzet ve itibarı ilim ile olacaktır. O halde, ilme sınımsız sarılmamız gerekiyor.

Tabii, ilme sarıldığımız zaman, devamlı ilimle meşgul oldukça, ilmi öğrenmeğe çalıştıkça, ibadet yapmanın sevabını alacağız. Bunun dışında yapacağımız ibadetlerimiz ilmin ışığında yapıldığı için, Allah’ın rızasına uygun olacak. Sevabımız böylece çok olacak. Çünkü, alimin uykusu bile ibadettir. Onun namazı, àlimâne huşû ile, hudû ile kılınan namaz, câhilin namazından, orucundan, haccından çok daha fazla sevaplıdır. O büyük sevapları olacak demektir.

e. İlmin Şartı

Fakat ilmin de bir şartı vardır; ilmin şartı, ilmiyle insanın amel etmesidir, ilmini uygulamasıdır. Yâni, sadece bilmek insana sevap kazandırmı-

yor, bildiğini uygulamak sevap kazandırıyor. Şöyle söyleyelim:

Meselâ, bir insan gıybet etmenin günah olduğunu dînî kitaplardan okumuş, öğrenmiş olabilir. Gıybet; bir müslüman kardeşinin olmadığı bir yerde, onun arkasından, onun mevcut olan bir kusurunu söylemek gıybet oluyor. Bu günahdır, söylenmemesi lâzım! Onu çekiştirmemek lâzım! O toplulukta o yok iken, onun aleyhinde konuşmamak lâzım!

Bunun günah olduğunu biliyor bir kimse... Tamam, bu ilimdir, bilgidir; fakat kâfî değil. Bu bilgiyi insanın uygulaması lâzım! Yâni, fiilen bir başkasının aleyhinde konuşmaması lâzım, konuşmayan bir insan olması lâzım! Gıybetin günah olduğunu bilen bir insan, bu günahı işlememesi lâzım! Günah olduğunu biliyor da, yine işliyorsa, bu sefer bundan dolayı ayrıca cezası olacak.

“—Hem biliyorsun, hem de bildiğin halde yapıyorsun!” diye, bundan dolayı da cezası olacaktır.

O halde ilmin şartı, —bu misalde anlatmağa çalıştığımız gibi— bildiğini uygulamasıdır. Onun için, Peygamber SAS Efendimiz’in bir hadis-i şerifi vardır bu konuda:¹³

أَلْعَالِمُ مَنْ يَعْمَلُ بِالْعِلْمِ وَإِنْ كَانَ قَلِيلًا
(أبو الشيخ عن عبادة)

¹³ *Kenzü'l-Ummâl*, c.X, s.325, no:28945; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.362, no:14495.

(*El-àlimü men ya'melü bi'l-ilmî ve in kâne kalîlen.*) “Alim, bildiđi az bile olsa, bildiđiyle amel eyleyendir.”

Yâni, bildiğini yapıyorsa, uyguluyorsa, onunla mûcebince amel ediyorsa; tamam alimdir. Ama mûcebince amel etmiyorsa, o alim sayılmaz; yüzlerce kitabı ezbere bilse, kütüphaneden çekip önüne almadan, gözlüğünü takmadan içindekileri bilen bir kimse bile olsa, ilmini uygulamadığı için, alim vasfına sahip olmuyor.

Güzel kulluk, iyi kulluk yapmak için, Allah'ın rızasını kazanmak için ilim öğreneceğiz. Böylece İslâm'ımızı ve imanımızı sağlamlaştıracacağız, güzel yapacağız; bildiğimizi uygulayacağız.

f. Faydalı İlim

Bir başka hadis-i şerifinde Peygamber SAS bu-
yuruyor ki:¹⁴

¹⁴ İbn-i Hibbân, *Tabakâtü'l-Muhaddisîn*, c.IV, s.101, no:566; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IV, s.346, no:2179; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Dârimî, *Sünen*, c.I, s.114, no:364; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.82, no:34361; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I,s.407, no:1161; Hasan-ı Basrî Rh.A'ten.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.294, no:1825; Fudayl ibn-i İyad Rh.A'ten. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.68, no:4194; Hz. Aişe RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.232, no:28667 ve s.325, no:28946, 28947; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIV, s.364, no:14499.

الْعِلْمُ عِلْمَانِ فَعِلْمٌ ثَابِتٌ فِي الْقَلْبِ فَذَلِكَ الْعِلْمُ
النَّافِعُ وَعِلْمٌ فِي السَّانِ فَذَلِكَ حُجَّةٌ لِلَّهِ عَلَى عِبَادِهِ
(أبو نعيم عن أنس)

RE. 223/2 (*El-ilmü ilmân*) “İlim iki tiptir, iki çeşittir: (*Feilmün sâbitün fi'l-kalb*) Bunlardan birisi insanın gönlüne yerleşmiş ve orada sebat bulmuş, sabit olmuş, yer tutmuş olan ilimdir. (*Fezâke el-ilmü'n-nâfi'*) İşte bu faydalı ilimdir. İstenen, arzu edilen ilim budur.”

(*Ve ilmün fi'l-lisân*) “Birisi de gönle girmemiş, sadece insanın dilinde kalmış. (*Fezâke huc-cetu'llâhi alâ ibâdihî*) Bu ilim de, Allah'ın kul-ları aleyhinde ahirette, mahkeme-i kübrâda kullanacağı bir delildir.”

“—Bak, sen dilinle bunu söylemişsin ama, bu-nun mücebince amel etmemişsin!” diye, Al-lah-u Teâlâ Hazretleri'nin onun aleyhinde delil olarak göstereceğini bildiriyor.

Yâni, eğer ilim sadece dilindeyse, gönlüne yer-leşmemişse, içine tesir etmemişse, kendisine hâkim olmamışsa, sadece dilde kalması kıymet-li değil.

g. Alimler Üç Kısımdır

Bir başka hadis-i şerifte Peygamber SAS Efendi-miz alimleri üçe ayırıyor:¹⁵

¹⁵ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.76, no:4212; Enes ibn-i Mâlik RA'dan. Dârimî, *Sünen*, c.I, s.114, no:361; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.242,

no:35698; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.V, s.121; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*,

الْعُلَمَاءُ ثَلَاثَةٌ رَجُلٌ عَاشَ بِهِ النَّاسُ وَعَاشَ بِعِلْمِهِ
وَرَجُلٌ عَاشَ بِهِ النَّاسُ وَأَهْلَكَ نَفْسَهُ وَرَجُلٌ عَاشَ
بِعِلْمِهِ وَلَمْ يَعِشْ بِهِ غَيْرُهُ

(الدیلمی عن أنس)

RE. 222/20 (*El-ulemâü selâsetün*) “Alimler üç çeşittir:

1. (Racülün àşe bihi’n-nâsü, ve àşe bi-ilmihî) “Bir alim ki insanlar onun ilminden istifade ediyor, kendisi de ilmini uyguluyor, ilmiyle amel ediyor, büyük sevaplar kazanıyor.” İdeal alim tipi bu...

2. (Ve racülün àşe bihi’n-nâsü, ve ehleke nefsehû) İkinci tip alim: “İnsanlar bu alimin ilminden faydalanıyorlar.

Çünkü bilgi veriyor, ders veriyor, okutuyor, üniversitede hocalık yapıyor, yazılar yazıyor... İnsanlar istifade ediyorlar; fakat (*ehleke nefsehû*) kendisini helâk ediyor.

Çünkü bilgisini uygulamıyor, Allah yolunda yürümüyor ve Allah’ın emirlerini tutmuyor.”

Demek ki başkasına faydalı oluyor, ama kendisini helâk ediyor. Hani büyüklerimizin söylediği gibi, mum gibi; kendisi yanıyor, eriyor, yok oluyor, başkalarını aydınlatıyor. Bu ikinci tip alim...

c.XXVII, s.226; Ebû Müslim el-Havlânî Rh.A’ten.

Abdü’r-Rezzak, *Musannef*, c.I, s.254, no:20472; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXVIII, s.306; Ebû Kılâbe Rh.A’ten.

Kenzü’l-Ummâl, c.X, s.181, no:28941; *Câmiü’l-Ehâdîs*, c.XIV, s.367, no:14506.

3. (Ve racülün àşe bi-ilmihî, ve lem yaiş bihî gayruhû) Üçüncü tip de: “Alim, biliyor Allah’ın neleri sevdiğini, uyguluyor; fakat başkasına bir faydası yok... Kendi halinde, içine kapanık yaşıyor ve böylece sevap kazanıyor.”

Tabii, bu üç tipten en faydalısı; ilminden kendisi de faydalanan, başkalarını da faydalandıran alim tipidir. O halde bizler, böyle olmaya gayret etmeliyiz.

h. İlmî Öğrenelim ve Öğretelim!

Özetlememiz gerekirse bu cuma sohbetimizi, sevgili Ak-Radyo dinleyenlerim:

Allah’a güzel ibadet etmekle vazifeliyiz. İbadetlerimiz hayat tarzımız demektir. Niyetimiz halis olduğu zaman, hayatımızdaki her hareketimiz, davranışımız ibadet sayılabilir. Davranışlarımızı, hayatımızı ilmin ışığında düzenlemeli ve seçeneklerimizi ilme göre seçmeliyiz.

Tercihlerimizi ona göre yapmalıyız. Bunun içinde, İslâmî ilimleri öğrenmemiz gerekiyor.

Peygamber SAS, ilmin kaynakları olarak buyurmuş ki:

“—İlim ana olarak üç tanedir: Birisi Allah-u Teâlâ’nın Kur’an-ı Kerim’deki muhkem ayetleri... İkincisi, Peygamber SAS Efendimiz’in sünnet-i seniyyesi... Üçüncüsü bunlardan çıkartılmış olan hükümler... Bundan sonrası artık ilâvedir.”

Demek ki, ana kaynaklarımız Kur’an-ı Kerim, hadis-i şerif ve bunlardan çıkartılmış dinî hükümler olmuş oluyor. Bunları bileceğiz ve bunları hayatımıza uygulayacağız. Yâni ilmimizle amel edeceğiz.

Eğer sadece kendimiz hayatımıza tatbik edersek, bunun sevabını alırız. Fakat, daha sevaplı olan ve benim herkese, bütün dinleyenlere tavsiye ettiğim nokta, tercih ettiğim husus: Hem bileceğiz, hem de bildiğimizi başkasına öğreteceğiz. Bir tek bilgi bile bilsek, bunu çocuğumuza söyleyebiliriz, hanımımıza söyleyebiliriz, komşumuza söyleyebiliriz, yolda arkadaşımıza söyleyebiliriz...

Peygamber SAS bir hadis-i şerifinde buyuruyor ki:¹⁶

مَا قَعَدَ قَوْمٌ مَّقْعَدًا لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَيُصَلُّونَ
عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ
حَسْرَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَإِنْ دَخَلُوا الْجَنَّةَ لِلثَّوَابِ

(حم. عن أبي هريرة)

(*Mâ kaade kavmün mak'aden*) “Herhangi bir topluluk bir yere oturur da, (*lâ yezkürûna'llàhe azze ve celle*) orada Allah'ı zikretmezlerse (ve *yusal-lûne ale'n-nebiyyi salla'llàhu aleyhi ve selem*) ve Peygamber SAS'e salevat getirmezlerse, (*illâ kâne aleyhim hasreten yevme'l-kiyâme*) mutlaka bu onlar için kıyamet gününde bir pişmanlık olur; (ve *in dehalü'l-cennete li's-sevâb*) başka sevaplarından dolayı cennete girseler bile...”

مَا مِنْ قَوْمٍ يَقُومُونَ مِنْ مَجْلِسٍ لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ

¹⁶ -Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.463, no:9966; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IX, s.148, no:25454; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIX, s.75, no:20226; *Tergîb ve Terhîb*, c.II, s.263, no:2331.

إِلَّا قَامُوا عَنْ مِثْلِ جِيفَةِ حِمَارٍ وَكَانَ عَلَيْهِمْ
حَسْرَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

(د. حم. حب. ك. عن أبي هريرة)

(*Mâ min kavmin yekûmûne min meclisin*) “Herhangi bir topluluk ki bir toplantıda bulunurlar da, (*lâ yezkürûna’llâhe fîh*) orada Allah’ı zikretmeden, Allah’ın emirlerinden bahsetmeden kalkarlarsa, (*illâ kâmû an misli cîfeti hımârin*) sanki bir eşek leşinin etrafında toplanıp da kalkan varlıklar, hayvanlar gibi olurlar. (*Ve kâne aleyhim hasretün yevme’l-kıyâmeh*) Mutlaka bu onlar için kıyamet gününde bir pişmanlık olur.” buyuruyor.¹⁷

Demek ki, özel sohbetlerimizi bile ilimle zînetlendirmeliyiz, Allah’ın emirlerini herkese anlatmağa çalışmalıyız.

Hiç şüphesiz, Peygamber Efendimiz’in sahabesi çok kıymetli insanlardı ve ümmetin Peygamber Efendimiz’den sonra sıralamada ikinci tabakada gelen en üstün tabakasıydı. Bunların hepsi, bizim bugünkü ilim seviyemizi düşünecek olur-

¹⁷ Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.680, no:4855; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.515, no:10691 ve s.527, no:10837; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.351, no:590, 591, 592; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.668, no:1808, 1810; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.I, s.403, no:541; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IX, s.388, no:4976; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.27; Ebû Hüreyre RA’dan.

Taberânî, *Dua*, c.I, s.539, no:1928; Câbir ibn-i Abdullah RA’dan.

Mecmaü’z-Zevâid, c.X, s.83, no:16786; *Kenzü’l-Ummâl*, c.IX, s.286, no:25454, 25458, 25459; *Tergîb ve Terhîb*, c.II, s.263, no:2332.

sak, bu seviyeye muhakkak sahip değillerdi. Bizim onlardan, bazı konularda daha fazla Őeyler bildiğimiz muhakkaktır.

Fakat onların üstünlüğü; Peygamber Efendimiz'in sohbetine nâil olmuşlar ve dini en sağlam kaynağından, en yakından, en güzel tarzda öğrenmiş idiler. Bir bu idi üstünlükleri... İkincisi; bildiklerini kendileri uyguladıkları gibi, başkalarına da anlatıyorlardı. Hatta doğdukları yerde durmadılar, dünyanın her yerine yayılarak İslâm'ı yaymağına gayret ettiler. Allah'ın emirlerini başkalarına öğretmeğıe çalıştılar.

O halde bizler de, aynen sahabe-i kiram zihniyetiyle hareket etmeliyiz. Onların yaptığı gibi yapmağına çalışmalıyız. Dini öğrenmeliyiz, kendimiz uygulamalıyız; az da olsa bu bildiğimizi başkalarına anlatmağına ve İslâm'ın güzelliklerini insanlara öğretmeğıe gayret etmeliyiz.

Bu insanlar, en yakınlarımızdan başlayarak hayatta karşılaştığımız, çeşitli münasebetlerde bulunduğumuz halka halka insanlar olabilir. Önce, çoluk çocuğumuzu İslâm'a göre yetiştirmek, hanımımızı yönlendirmek vazifemiz oluyor. Bu birinci vazifemiz...

Ondan sonra akrabalarımıza, yakınlarımıza, dostlarımıza İslâm'ı anlatmalıyız. Her fırsatta İslâm'ı başkalarına bir parça daha öğretmeye gayret etmeliyiz.

Hukuk Fakültesi'ni birincilikle bitirmiş bir kardeşim vardı. Çok başarılı bir öğrenciydi, hayatında da çok başarılı oldu. Allah selâmet versin... O üniversitedeyken sohbet ettiğimizde demişti ki:

“—Ben her fırsatta, fırsatı ganimet bilirim, İslâm’la ilgili birkaç söz söyleyerek etrafıma faydalı olmağa çalışırım.” demişti.

Misâl de vermişti: Birisi gelmiş yanına demiş ki: “—Sana hayranım! Çok çalışıyorsun ve Hukuk Fakültesi gibi zor bir fakültede birinci olmuşsun. Nasıl sağladın bunu?..” diye sormuş.

Tabii bir insanın yüzüne karşı öğülmesi onu şımartabilir. Kardeşimiz düşünmüş, “*Estağfiru’llâh...*” demiş. Tevâzû duygularına kendisini çekmeğe çalışmış ama, hemen karşısındakine demiş ki:

“—Kardeşim, benim bu çalışmamın kaynağı imanımdır. Ben müslüman olduğum için, mü’min olduğum için, bu başarıyı imanıma ve müslümanlığıma borçluyum!” demiş.

Bu fırsattan dahi istifade ederek, karşısındakinin kendisine olan hayranlığını İslâm’a olan hayranlığa döndürmeğe gayret etmiş.

Biz de hayatımızda böyle yaparsak, sahabe-i kirâmın — *rıdvânu’llâhi aleyhim ecmaîn*— davranışı gibi davranmış oluruz. Böylece İslâm’ın yayılmasına karınca karınca hizmet etmiş oluruz.

Sevgili dinleyenlerim, cumanız mübarek olsun... Allah size ömrünüzü rızasına uygun geçirmeyi nasîb eylesin... Çok hayırlı ilimler öğrenmeyi, faydasız ilimlerden uzak durmayı; ömrünüzün her anını, her saniyesini güzel değerlendirmeyi nasîb eylesin...

Gönlünüzce, temenni ettiğiniz gibi, hoş, mutlu ve bahtiyar bir ömür sürmenizi ve Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin huzuruna sevdiği, razı olduğu bir kul olarak varmayı; ahiretin her türlü nimetlerine, mutluluklarına cennette nâil olmayı nasîb ve müyesser eylesin...

Hepinize dünya ve ahiretin hayırlarını dilerim, aziz ve sevgili dinleyenlerim!

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

02. 12. 1993 - AKRA

[Bütün CUMA SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

